
З РЕДАКЦІЙНОЇ ПОШТИ

В. О. Жадько

Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова

МІЖ ДАТОЮ СВІТЛОЮ І ДАТОЮ ЧОРНОЮ (виступ на врученні премії імені Івана Огієнка 20 березня 2007 року в Житомирі)

Сьогоднішне вручення престижної премії імені Івана Івановича Огієнка – це слушна нагода згадати, що українська література та її серце – українська мова, попри всебічні проблеми, все ще існує. Попри економічні та політичні катаклізми, виіснує й не здається український народ зі своєю мовною материзною, яка проникла в кожну клітиночку душі та серця свідомого українця і спонукає кожного літератора осмислити своє місце у творчому процесі і шукати виходу із безчасся.

Мабуть, я нічого не розумію в державній політиці... Після прийняття нібито державності, після кампанійських свят рідної мови обчухрується вона і збіднюється навалюю чужомовних слів, висловлень, визначень. Не знати, чого раптом мовний простір, дитячі голівки заповнили чужорідні слова – мери, спікери, фазенди й офіси, спонсори й менталітет, імпічмент та рейтинг. Ожили раптом й переповзли в українську літературу цинічні лайки, матюки, Сердюччини «прибамбаси», ніяк не властиві українській мові і занесені в неї теж від «общепонятного».

Про що ж ми тоді кричимо, дискутуємо на сторінках «Літературної України»? В якій державі ми живемо? Може, в повальному шельмуванні нашої класики? В ревізії Довженка, Тичини, Гончара? В замахах на Тараса Шевченка, на якого новітні бузиноські ревізіоністи підняли руку?

Сьогодні є вже наміри будь-що дискредитувати літературу, затиснути в смертних обіймах українське слово, влаштувати над ним суд ніяк не зважаючи, що руйнація і є руйнація, що без попередників без материзни народу – мови! – без поважливого ставлення до неї ніякого нового слова не добудеш, нової літератури на порожньому місці не буде. Не закликаю поклонятись чи молитись на українську мову, але ж руйнувати?!

Це все вже було. Скільки разів проголошувалась «смерть українській мові та літературі», скільки разів справлялися по них «поминки»? Але ж продовжувала чарувати вдячного читача своєю мелодійністю та глибинним змістом, продовжувалась на ґрунті попередньої – латиненої, споляченої, зросійщеної...

Так, мова – основа нашого буття, наш духовний стержень. Пониження мовного рівня призведе до автоматичної деградації особистості, пониження її духовного рівня. Неспроста мова реагує на всі національні, соціальні та політичні деформації, нею спекулюють духовно обмежені політики, не усвідом-

люючи трагізм своїх вчинків та наслідків од такого безглуздя. Деякі з них забувають, що мова й мстива: будь-яка наруга над нею, приниження та заборона призводить до душевної ущербності. «Хто не береже честі своєї мови, – переконливо стверджував Іван Огієнко, – той підкопує основи своєї нації».

В усі часи, нелегкі роки переслідувань та політичного розбрату українські письменники й освітяни залишалися носіями рідного слова, його оборонцями, його захисниками. І саме вони вели до прийняття Закону про державність української мови, до Народного руху України, до створення Товариства української мови імені Т.Г. Шевченка і, врешті, до проголошення Незалежності.

І от тепер, коли, здавалось би, все позаду, українська мова і література – знову в агонії, морально й матеріально – уже на хресті. Уже знову розпинають мою українську мову нехристи, знову піднято руку на Огієнкове слово! Тоді, мабуть, я нічого не розумію в державній політиці... Чому ж це для українського слова та раптом не вистачає паперу, коштів, сучасної поліграфії, а іншим – аж через горло?! Чому українське письменство кинуте в такі жебрацькі умови? Мабуть, я таки не розумію сучасної, неукраїнської державної політики до українського слова та книгодрукування...

Одним із творів, поцінованих поважним Комітетом з присудження премії імені І.Огієнка, є і мій роман-пошук «Грек із душою українця» про Миколу Миколайовича Аркаса, мізерним для неосяжної України тиражем. А хто достеменно, скажімо, в Донбасі чи в Сумах, Івано-Франківську чи Дніпропетровську знає нележку, але таку патріотичну долю цього уславленого історика, поета, громадського діяча і освітянина? Хоч би сучасні студенти прочитали «Історію України-Русі»? Хто знає про долю Аркасових дітей – хоча б Оксани та Миколи? Синові Миколи Миколайовича, теж Миколі Миколайовичу, випало заснувати український театр на Закарпатті, брати участь у створенні Закарпатської України, – в її столиці, Хусті, він і похований. А онук історика й композитора, теж Микола Миколайович, переклав «Слово о полку Ігореві», та все життя – в еміграції...

Звідки з'явилось це «українофільське заняття» в адміральського нащадка? Звісно, це й уплив сільської вулиці в маєтках миколайівських сіл Богданівка і Христофорівка, де, до речі, Микола Аркас відкрив школу з українською мовою навчання й написав для дітей «Букварика»: це й народна пісня, почута від матері – Софії Богданович, спадкоємниці козацького роду Богдановичів, та з уст народу; це й гімназійне та університетське оточення в Одесі з навчителами: істориком Леонтієм Смоленським, композитором й перекладачем із Гомера – Петром Ніщинським та драматургом і актором Марком Кропивницьким.

Українське слово для сина адмірала, який мав за дружину-однодумця, дочку капітана другого рангу Ольгу Іванівну Шишкіну ніколи не було меншовартісним, порівняно з російською, панівною, мовою південного, Потьомкінського краю... Микола Аркас розмовляв по-простому, так само листувався, виступав і писав... поезії. У його віршах виринають образи коханої України, її геніальних світочів та героїчних постатей, насамперед, нескорених українських гетьманів Івана Мазепи й Пилипа Орлика, незламного офіцера Петра Шмідта.

Кілька років тому, до 145-ї річниці з дня народження М.М. Аркаса, я вперше почув увертюру до його славнозвісної, та зовсім невідомої не тільки загалу, опери «Катерина» в колишньому Миколайівському театрі Я. Шеффера – нині Російському художньому драматичному театрі. Музика, вперше почута, приголомшила своєю неповторною силою та красою. Неспроста знаменитий тенор Іван Козловський, який неодноразово співав у опері партію Андрія, писав: «Аркасова опера «Катерина» безсмертна своїм змістом, своїм лаконізмом,

як усі неперебутні цінності. Немає печальнішої, ніж «Катерина». Перед автором треба зняти шапку і вклонитися. Думка висловлена високо поетично і дуже доступно. В цьому велич і Шевченка, і Аркаса».

Сто років тому виходила в Києві газета «Рада», в ній сам уславлений український композитор Микола Віталійович Лисенко писав схвильовані слова, адресовані Миколі Миколайовичу Аркасу (крім того, був і особистий лист до нього), підкреслюючи його «патріотизм український», запрошував до Києва та виявляв щире зацікавлення творчими пошуками автора вже відомої опери «Катерина». Не випадково, саме до М.М. Аркаса звернувся в 1903 році редактор журналу «Киевская старина» з проханням написати статтю про Миколу Віталійовича, українського музичного класика Лисенка. Не будь-хто, а сам Євген Чикаленко писав Миколі Аракасу!

Огієнко і Аркас... У біографії цих уславлених українців березень завжди був місяцем тріумфів, але й місяцем їхньої смерті. Ми – люди смертні, тому для нас дорога до вічності не чорна дата, за якою починається небуття і забуття або безсмертя, а день народження. І Огієнка, і Аркаса цей місяць осяяний віфлємською зіркою Різдва, месіанською таємничістю. А трагічний березневий день, коли перестало битися серце великого мовознавця, педагога, просвітителя, ученого-теолога та видатного композитора, історика, засновника миколаївської «Просвіти», особистості – котрих у всі епохи – одиниці, березень став точкою відліку: Огієнкового життя по смерті, Аркасового воскресіння після літ і забуття, тотального замовчування, потойбічного існування їхньої просвітянської та історичної й музичної праці.

Між дагою світлою і дагою чорною – таке неповторне, таке многотрудне їхнє життя, про яке більшість і не підозрює та й, шкода, не знає.

...Я щасливий уже тим, що маю можливість читати твори Івана Огієнка, слухати Аркасову музику, звиряти свій життєвий шлях з їхніми творами і діяльністю й схилиюся в поклони вдячності за зроблене – талановито й вікопомно.

Отримано: 27.09.2015 р.

Є. В. Концевич

м. Житомир

ПРОМОВА НА ВРУЧЕННІ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА 1999 р.

Поважне товариство!

Вельмишановні пані та панове!

Так скоїлося, що 29 березня в день пам'яті Івана Огієнка, коли традиційно на Брусилівській землі вручають лауреатам знаки його премії, Україна трагічно печалилась по несподіваній смерті В'ячеслава Чорновола, не змовляючись, Валерій Шевчук з Києва, а я з Житомира не змогли тоді прибути до Брусилова на врочистості: наш з Валерієм біль тим більше важкий, що прощалися ми того дня не лише з видатним політичним діячем України чи невмирущим символом її боротьби за волю й незалежність, ми прощалися з дуже близькою і дорогою нам людиною.

Тому-то зараз ми маємо зробити те, що треба було вчинити 29 березня в Брусиліві, отут, в моєму обійсті, де, до речі, В'ячеслав Чорновіл не раз бував світлим і бажаним гостем.

А якщо мені пощастить колись побувати на батьківщині Огієнка – про що я мрію – то, найперше, я низько вклонюся землі Брусилівській, звідки вий-